

הברית הגדולה ביותר של אמריקה והאונייה יו.אס.אס ליברטי

ב-8 ביוני 1967, בעיצומה של מלחמת ששת הימים, תקפו מטוסים וכלי שיט ימיים ישראלים את אוניית המודיעין של הצי האמריקאי, יו.אס.אס ליברטי, והרגו 34 אמריקאים ופצעו 171 נוספים. פרשה זו נותרה אחד הפרקים האפלים והשנויים ביותר במחלוקת בהיסטוריה הצבאית של ארצות הברית – לא רק בגלל המתקפה עצמה, אלא גם בגלל הטיוח שבא בעקבותיה. כשמביטים ברקורד הרחב יותר של ישראל של תוקפנות בלתי מוצדקת, טקטיקות בוגדניות וזלזול בחוק הבינלאומי, פרשת ליברטי עומדת כדוגמה כואבת לאופן שבו ממשלת ארצות הברית הקריבה את חיי חייליה למען "היחסים המיוחדים" עם מה שמכונה הברית הגדולה ביותר של אמריקה.

דפוס של תוקפנות ובגידה

לא ניתן להבין את פעולותיה של ישראל ב-1967 בבידוד. מלחמת ששת הימים עצמה החלה במתקפת אוויר ישראלית בלתי מוצדקת ומקדימה על מצרים – הפרה בוטה של אמנת האומות המאוחדות. החוק הבינלאומי מכיר רק בפעולות הגנה לאחר מתקפה מזוינת; אין דוקטרינה משפטית של "הגנה מונעת". עם זאת, ישראל הסתירה שוב ושוב את מלחמותיה והתקפותיה החד-צדדיות תחת ההצדקה המומצאת הזו, מפלישת סיני ב-1956 ועד לתקיפת הכור העיראקי אוסיראק ב-1981 ומעבר לכך.

מטריד לא פחות הוא הרקורד של ישראל בהונאה במלחמה. הפצצת מלון המלך דוד ב-1946 בוצעה על ידי מיליציות ציוניות שהתחפשו לערבים. "פרשת לבון" ב-1954 כללה סוכנים ישראלים שהניחו פצצות במטרות מערביות במצרים כדי להפליל קבוצות מקומיות. ואפילו לאחרונה, ב-2024, כוחות ישראליים התחפשו לרופאים, אחיות וחולים כדי להרוג שלושה פלסטינאים בתוך בית חולים – מעשה העומד בהגדרת הבגידה לפי אמנות ז'נבה. על רקע זה, אירועי ה-8 ביוני 1967 נראים פחות כתאונה טרגית ויותר כחלק מדפוס פעולה מבוסס.

המתקפה על יו.אס.אס ליברטי

הליברטי הייתה אוניית צי אמריקאית מסומנת בבירור, מצוידת באנטנות, עם מספר הגוף והשם שלה צבועים באותיות גדולות, ונשאה דגל אמריקאי כה גדול שלא ניתן היה לפספס אותו. ניצולים העידו כי מטוסי סיור ישראליים חלפו מעל האונייה מספר פעמים באותו בוקר, קרוב מספיק כדי שהטייסים ינופפו למלחים על הסיפון. שעות לאחר מכן, מטוסי קרב ישראליים ללא סימונים תקפו עם טילים, נפאלם ואש תותחים.

המתקפה התקדמה בשלבים. תחילה, תקיפות אוויריות השביתו את התקשורת, בליווי חסימות רדיו מכוונות למניעת קריאות מצוקה מהגעה לצי השישי של ארצות הברית. לאחר מכן הגיעו ספינות טורפדו, אחת מהן שיגרה טורפדו שקרע חור עצום בגוף האונייה והרג 25 אנשים באופן מיידי. ניצולים דיווחו כי ספינות תותחים ישראליים ירו על סירות ההצלה – פשע מלחמה ברור לפי חוקי הסכסוך המזוין. לבסוף, מסוקים חמושים ריחפו מעל האונייה ההרוסה לפני שהפסיקו את המתקפה. בכל שלב, לתוקפים הייתה הזדמנות לזהות את ליברטי כאמריקאית. בשום שלב הם לא עצרו.

ישראל טענה מאוחר יותר כי היא טעתה בזיהוי הליברטי עם אוניית הובלת הסוסים המצרית אל קוסייר. הסבר זה קורס תחת בדיקה. שתי האוניות לא דמו זו לזו בגודל, בצללית או בצידוד. יתרה מזו, גם אם ישראל באמת האמינה שהיא תוקפת את אל קוסייר, היא הייתה אשמה בפשע מלחמה נוסף – תקיפה מכוונת של אונייה אזרחית לא חמושה שנשאה בעלי חיים.

מניעים ותיאוריות

מדוע לתקוף אונייה אמריקאית? כמה אפשרויות מתכנסות. על ידי טביעת הליברטי, ישראל הייתה משתיקה אונייה שהוטלה עליה לאסוף מודיעין אותות – מידע שעשוי היה לחשוף פעולות ישראליות מעבר למה שתל אביב הודתה בפני וושינגטון. על ידי שימוש במטוסים ללא סימונים וניסיון לטבוע את האונייה לחלוטין, ישראל אולי קיוותה להפיל את האשמה על מצרים, ובכך לגרור את ארצות הברית למלחמה לצד ישראל. ועל ידי חסימת הרדיו של האונייה, ישראל הבהירה כי היא לא רצתה שניצולים ישדרו מי היה התוקף האמיתי. ההסבר הסביר ביותר הוא שישראל התכוונה שהליברטי תיעלם מתחת לגלים, ללא עדים שיסתרו את הנרטיב שלה.

טיוח ובגידה

אם המתקפה הייתה מזעזעת, ההמשך היה מביש. הניצולים קיבלו הוראה לשתוק תחת איום של משפט צבאי. החקירה של הצי האמריקאי נמשכה שבוע בלבד, עם עדויות שהוגבלו בחומרה. הנשיא לינדון ג'ונסון ושר ההגנה רוברט מקנמרה החזירו מטוסים אמריקאים שנשלחו להגן על הליברטי, והעדיפו גיאופוליטיקה על פני חיי אנשיהם.

בכירים מאוחר יותר הודו באמת. מזכיר המדינה דין ראסק הכריז כי מעולם לא קיבל את הסברה של ישראל. האדמירל תומאס מורר, יו"ר לשעבר של המטות המשולבים, כינה את המתקפה מכוונת ואת הטיוח "אחד המקרים הקלאסיים בכל הזמנים של ממשלת ארצות הברית שמסתירה את האמת". יועץ הנשיא קלארק קליפורד הודה בגלוי כי וושינגטון שפטה את הברית עם ישראל כ"חשובה יותר מחיי אנשינו". אפילו טקס הענקת מדליית הכבוד לקפטן ויליאם מקגונגל הופחת בכוונה, ונמנעו ממנו הכבודים הרגילים של הבית הלבן.

מסקנה: הברית הגדולה ביותר של אמריקה?

פרשת יו.אס.אס ליברטי חושפת מציאות אכזרית: ב-1967, ישראל הרגה ופצעה מאות אמריקאים, וושינגטון הגנה על ישראל מפני ההשלכות. המתקפה עצמה נושאת את כל סימני הכוונה – שלבים מרובים, חסימות מכוונות, מטוסים ללא סימונים וירי על סירות הצלה. הטיוח מוכיח כי מנהיגי ארצות הברית היו מוכנים להקריב צדק, אחריות וזיכרון המתים כדי לשמר ברית.

במשך עשורים, הניצולים קיימו טקסי זיכרון שהתעלמו מהם במידה רבה על ידי ממשלתם, אפילו כשהרטוריקה של "הברית הגדולה ביותר של אמריקה" נמשכת בווישינגטון. אך ההריסות של ליברטי והעדויות של צוותה מספרות סיפור אחר – סיפור של בגידה, שתיקה ויחסים שבהם חיי אמריקאים נחשבו כניתנים להקרבה.